

Нікітіна-Дудікова Ганна Юрївна,
доцент кафедри криміналістики
та судової медицини Національної
академії внутрішніх справ, кандидат
юридичних наук

РЕЄСТРАЦІЯ ГЕНОМНОЇ ІНФОРМАЦІЇ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ СТАТЕВОЇ СВОБОДИ ТА СТАТЕВОЇ НЕДОТОРКАНОСТІ ДІТЕЙ

Сліди біологічного походження, які містять геномну інформацію людини та можуть бути об'єктами ДНК дослідження, мають важливе значення для успішного розслідування злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості дітей, оскільки надають можливість ідентифікації особи за залишеними слідами.

Досвід зарубіжних країн свідчить про те що найбільша ефективність методу молекулярно-генетичних досліджень забезпечується в поєднанні з веденням автоматизованої бази даних ДНК. Вона надає можливість порівняти між собою ДНК-профілі слідів, залишених на місці події, з ДНК-профілями встановлених осіб, зразки яких було надано для експертизи.

Питання створення та функціонування бази даних геномної інформації людини станом на сьогоднішній день врегульовано наказом Міністерства внутрішніх справ України від 10 вересня 2009 року № 390 «Про затвердження Інструкції з організації функціонування криміналістичних обліків експертної служби МВС» [1]. Однак, визначені джерела формування обліку генетичних ознак людини не дають можливості ефективно використовувати інструмент бази даних для розкриття та розслідування кримінальних правопорушень.

Проектом Закону України «Про державну реєстрацію геномної інформації людини», включеного до Переліку законопроектів, додатково включених до порядку денного четвертої сесії Верховної Ради України дев'ятого скликання, визначеного Постановою Верховної Ради України від 17 листопада 2020 року [2], передбачено законодавче врегулювання процесів створення і функціонування обліку геномної інформації людини в Україні та удосконалення роботи правоохоронних органів України із запобігання, виявлення, розкриття та розслідування кримінальних правопорушень, зокрема, злочинів проти статевої свободи та недоторканості особи.

Вказаним проектом передбачено, що одним з ефективних засобів під час доказування причетності підозрюваного до вчиненого злочину є метод генотипоскопії в біологічній експертизі, або ДНК-аналіз, тобто дослідження мікрослідів на клітинному рівні з метою вирішення питання, чи належить виявлений матеріал конкретній особі, що є принципово важливим під час розслідування низки кримінальних правопорушень. З метою вирішення вказаного завдання, передбачено функціонування бази даних геномної інформації людини.

Статтею 5 вказаного законопроекту передбачено, що обов'язковій державній реєстрації геномної інформації підлягає геномна інформація, серед іншого, осіб, притягнутих до кримінальної відповідальності за вчинення умисних злочинів проти життя, здоров'я, статевої свободи, статевої недоторканості особи, щодо яких обрано запобіжний захід.

Однак, з нашої позиції, необхідно розширити коло осіб, геномну інформацію яких підлягатиме обов'язковій державній реєстрації та включити до нього осіб, яким вручено підозру у вчиненні злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості дітей.

Так, згідно відомостей Єдиного звіту про кримінальні правопорушення Офісу Генерального прокурора за січень-грудень 2018 року, за звітний період від з'ясування потерпіло 197 осіб, з них 39 неповнолітніх і 28 малолітніх осіб. В той же час, згідно відомостей Єдиного звіту про кримінальні правопорушення Офісу Генерального прокурора за січень-грудень 2019 року, від з'ясування за січень-грудень 2019 року виявлено 341 особу, з яких 56 неповнолітніх і 92 малолітніх осіб. У 2020 році було виявлено 388 осіб, які потерпіли від з'ясування, з яких 82 неповнолітніх та 151 малолітня особа [3].

Таким чином, кількість вчинених злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості, вчинених щодо неповнолітніх та малолітніх осіб зросла майже втричі за останні два роки.

Проектом Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо впровадження Єдиного реєстру осіб, засуджених за злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості малолітньої особи, та посилення відповідальності за злочини, вчинені проти статевої свободи та статевої недоторканості малолітньої особи» передбачено внесення змін до ряду законодавчих актів з метою створення та функціонування Єдиного реєстру осіб, засуджених за злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості малолітньої

особи. Вказаним законодавчим актом запропоновано доповнити Кримінально-виконавчий кодекс України статтею 6-1, за положеннями якої, єдиний реєстр осіб, засуджених за злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості малолітньої особи (реєстр), – автоматизована електронна база даних, створена для забезпечення збирання, зберігання, захисту, обліку, пошуку, узагальнення даних про осіб, які вчинили злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості малолітньої особи, у тому числі осіб, судимість яких за такі злочини знята або погашена у встановленому законом порядку. Інформація про особу вноситься до реєстру на підставі обвинувального вироку суду, який набрав законної сили. У разі якщо особа вчинила злочин проти статевої свободи та статевої недоторканості малолітньої особи до створення реєстру, інформація про таку особу вноситься до реєстру на підставі ухвали суду за місцем проживання такої особи або місцем відбування нею покарання за клопотанням прокурора [4].

Вказаним законопроектом передбачено внесення відомостей до реєстру осіб, які мають процесуальний статус засудженого, що з нашої точки зору, є справедливим та виправданим, однак не охоплює велику частину осіб, які вчинили злочин проти статевої свободи та статевої недоторканості дітей, але не понесли кримінальну відповідальність в силу різних причин.

За інформацією ЗМІ, за даними поліції, у 2017 році в Україні розслідували близько 400 кримінальних проваджень, у яких діти потерпали від сексуального насильства. До суду доходить ще менше справ. За даними уповноваженого президента України з прав дитини Миколи Кулеби, у 2017 році у судах їх було 320. За даними поліції, у близько 70% випадків сексуальну наругу скоювали або рідні, або особи, яких діти добре знали: родичі, знайомі батьків, тренери, репетитори, або такі ж неповнолітні – знайомі або друзі жертви [5].

Такі цифри підтверджуються і відомостями відомостей Єдиного звіту про кримінальні правопорушення Офісу Генерального прокурора за січень-грудень 2020 року, згідно якого вбачається, що за звітний період обліковується 840 кримінальних проваджень, з яких лише 119 направлено до суду з обвинувальним актом; щодо 55 осіб кримінальне провадження було закрито у зв'язку з закінченням строків досудового розслідування [3].

Вказане підтверджує, що до винесення вироку судом та набрання ним законної сили проходить тривалий час, за який

особа, яка вчинила злочин проти статевої свободи та статевої недоторканості дітей, може уникнути кримінальної відповідальності через закінчення строків чи позицію родичів потерпілої особи, у випадку, коли злочинець є членом її сім'ї. Відповідно, відомості щодо такої особи не включатимуться до Єдиного реєстру осіб, які вчинили злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості малолітньої особи.

Такі злочини є небезпечними, які тягнуть за собою особливо тяжкі наслідки, задають серйозної шкоди життю та здоров'ю малолітньої особи. Вказана група злочинів може бути вчинена як ситуативно, так і особами, які мають розлад сексуальної переваги у вигляді педофілії.

Відповідно до DSM-5 (Diagnostic and Statistical Manual of mental disorders – Керівництво по діагностиці та статистиці психічних розладів) Американської психіатричної асоціації, педофільний сексуальний інтерес, який виникає у особи, не молодше 16 років, на основі наявності не менше ніж 6 місяців інтенсивних сексуальних спонукань, фантазій, пов'язаних з залученням в сексуальну активність дітей допубертатного чи ранньопубертатного періоду. (англ. pedophilic disorder) [6].

Тобто, з викладеного можна прийти до висновку, що особа з розладом сексуальної переваги у вигляді педофілії систематично буде виявляти бажання до вступу у сексуальні стосунки з дитиною. Від характеристики особи злочинця, наявності у нього психічних розладів, у тому числі і розладу сексуальної переваги у вигляді педофілії, залежить і слідова картина та відображення його ознак за відповідної обстановки.

Згідно Єдиного звіту про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення за січень-грудень 2020 року, за вчинення злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості підозру було пред'явлено 389 особам, з них щодо 171 особи було вжито запобіжні заходи, в тому числі у вигляді тримання під вартою. Тобто, запобіжні заходи вживаються у 43% випадків [3].

Однак, враховуючи ступінь суспільної небезпечності злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості дітей, вбачається, що особа, якій пред'явлено підозру у вчиненні такого виду злочину, але не застосовано запобіжних заходів, може вчиняти аналогічні злочини щодо дітей навіть під час кримінального провадження. Також є випадки, коли злочинцеві пред'являють підозру у вчиненні одного злочину, а в ході його розслідування виявляються ще ряд злочинів, які ним були вчинені.

На сьогоднішній день причетність злочинця до вчинення інших злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості є, скоріш, випадковістю. Такі факти встановлюються або за залишеними самим злочинцем фото та відео матеріалами у власному мобільному телефоні чи комп'ютері, або за подальшим повідомленням потерпілих осіб.

Однак, обов'язкова реєстрація геномної інформації підозрюваного у вчиненні злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості дітей надасть можливість ідентифікації злочинця за залишеними ним слідами біологічного походження, шляхом проведення молекулярно-генетичного аналізу, у інших не розкритих злочинах та встановити його причетність до їх вчинення.

Список використаних джерел

1. Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 10 вересня 2009 року № 390 «Про затвердження Інструкції з організації функціонування криміналістичних обліків експертної служби МВС».

2. Постанова ВРУ від 17 листопада 2020 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1003-20#Text>.

3. https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=113653&libid=100820.

4. Проект Закону України Про внесення змін до деяких законів України щодо впровадження Єдиного реєстру осіб, засуджених за злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості малолітньої особи, та посилення відповідальності за злочини, вчинені проти статевої свободи та статевої недоторканості малолітньої особи USR: zakon.rada.gov.ua.

5. <https://www.bbc.com/ukrainian/news-50863450>.

6. American Psychiatric Association «Diagnostic and statistical manual of mental disorders, Fourth Edition, Text Revision: DSM-IV-TR». – Washington, DC: American Psychiatric Publishing, Inc., 2000.

7. <https://lviv.vgorode.ua/news/sobytyia/a1154007-ljahavspati-mizh-ditmi-i-gvaltuvav-zjavilisja-novi-podrobitsi-u-spravi-lvivskoho-pedofila>

8. <https://sud.ua/ru/news/ukraine/191577-na-sumschini-suditimut-vidomogo-fotografa-pedofila>

9. <https://glavcom.ua/kyiv/news/na-kijivshchini-policiya-zatrimala-pedofila-shcho-valtuvav-ditey-video-733198.html>